ЧОЛОВІК ІЗ РОЖЕВОГО ПЕРЕХРЕСТЯ1

Присвячується Енріке Аморіму

Мені нелегко так відразу розповісти вам про покійного Франсиско Реаля. Я справді його знав, хоч це були не його квартали, адже він зазвичай тинявся на Півночі, поблизу від лагун Гваделупи та Батерія. Я зустрічався з ним не більш як три рази, і всі ці зустрічі відбулися протягом однієї ночі, проте тієї ночі я не забуду ніколи, бо тієї ночі до мене, у моє ранчо, прийшла Луханера, а Росендо Хуарес покинув Арройо, щоб ніколи більше сюди не вертатися. Ви живете тут не так довго, і, звичайно ж, звідки вам знати це ім'я, але Росендо Хуарес на прізвисько Птахолов був дуже помітним чоловіком у селищі Санта-Ріта. Він майстерно володів ножем і був одним із хлопців дона Ніколаса Паредеса, який служив Морелю. Він їздив верхи на вороному коні у збруї, прикрашеній срібними бляхами, і в борделі мав славу найпершого чепуруна; люди та собаки його шанували, і дівки також; усім було відомо, що на його совісті двоє вбитих; він носив на своїх масних патлах високого капелюха з широкими крисами; доля його розбещувала, як то кажуть. Ми, хлопці з цього містечка, наслідували його в усьому, навіть плювати намагалися так, як спльовував він. І лише в ту ніч ми зрозуміли, чого справді вартий Росендо.

У це важко повірити, але історія тієї моторошної ночі почалася з гуркітливого фургона з червоними колесами, напхом напханого людьми. Він із гучним торохтінням котився по твердій і покритій глибокими вибоями глині наших невимощених і вузьких вулиць, поміж чорними отворами викладених із цегли печей, у яких випалювали глину. Двоє хлопців у всьому чорному оглушливо бренькали на гітарах, той, який примостився на передку, відганяв батогом собак, що гавкали на коня, а посере-

1 Ні про яке "рожеве перехрестя" в новелі не йдеться. Ane Борхесові заманулося назвати її саме так. Можливо, в такий незвичайний спосіб він хотів зайвий раз підкреслити абсурдність подій, які в ній відбуваються.

дині сидів високий чоловік, закутаний у пончо, і то був усім відомий Різник, і він їхав битися й убивати. Ніч була блаженно прохолодною. Ще двоє лежали на відкинутому тенті фургона, ніби самотність і туга супроводжували процесію. Такою була перша прикметна подія з тих, які сталися тієї ночі, але про це ми довідалися пізніше. Ми, місцеві хлопці, вже давно штовхалися в салоні Хулії — великому цинковому бараці, що стояв між дорогою на Ґауну та річкою Мальдонадо. То був заклад, який кожен міг помітити ще здалеку, по тому світлу, яке відкидав безсоромний ліхтар, і по гамору, що лунав усередині. Хулія, хоч і була жінкою дуже бляклою, проте свої обов'язки виконувала ретельно, тож у її закладі ніколи не бракувало ані музик, ані добрих трунків, ані чудових партнерок для танцю. Проте Луха-нера, яка була жінкою Росендо, затьмарювала їх усіх. Вона вже померла, сеньйоре, і буває, що я не згадую про неї роками, але треба було тільки побачити її в оті кращі дні, з тими очима. Хто її побачив, той уже не міг заснути.

Канья1, мілонґа2, жіноцтво, підбадьорливе лайливе слово з уст Росендо, його поплескування по плечу, яке я був схильний тлумачити як вияв дружнього почуття, — одне слово, я почував себе щасливим понад усяку міру. Моя партнерка в танцях була надзвичайно чутливою — здавалося, вона вгадує кожен мій рух. Танго робило з нами все, що хотіло, — і розслаблювало, і п'янило, і відпускало, і знову втягувало у свій ритм. Ось у такому сп'янінні перебували тоді ми всі, наче нам снився чудовий сон, коли раптом мені здалося, що музика заграла гучніше, бо до неї вже додалося бренькання гітар у фургоні, що наближався. Потім вітер, який приніс нам ті звуки, повернув в іншому напрямку, і я знову відчув ритми свого тіла й ритми тіла моєї партнерки, й розмови, що точилися під час танцю. Проте через певний час хтось загупав у двері і почувся чийсь владний голос. Потім — тиша, далі гуркіт

— двері від потужного поштовху розчинилися навстіж, і до приміщення увійшов чоловік. Він був схожий на свій голос.

Для нас він іще був не Франсиско Реалем, а високим і дужим чоловіком, одягненим у все чорне, з брунатним шарфом, перекинутим через плече. Пам'ятаю, що обличчя з трохи випнутими вилицями було схоже на індіанське.

Мене вдарило однією стулкою дверей, коли вони розчахнулися. Від несподіванки я суто машинально вліпив йому

1 Тростинова горілка.

2 Аргентинський танець і пісня.

лівою рукою ляпаса, а правою вхопився за гострий ніж, який носив під лівою пахвою, у кишені камізельки. Але недовго я стояв у такій войовничій позі. Прибулець, з метою відразу показати, хто він є, викинув уперед руки й відтрутив мене вбік, мов якусь дрібну перешкоду на своєму шляху. Я так і залишився стовбичити позаду, тримаючи руку в кишені камізельки і стискаючи тепер уже непотрібну зброю. А Франсиско посунув далі вперед, мовби нічого й не сталося. Він ішов і був вищий за всіх, кого відштовхував зі свого шляху й кого ніби не бачив. Перші — а там були одні італійці-розте-лепи — наполохано віялом розступилися перед ним. Але так тривало недовго. У наступній групі вже стояв напоготові Англієць, і перш ніж чужинець доторкнувся рукою до його плеча, він ударив його плазом свого ножа. Варто було присутнім побачити цей удар, і тут уже всі дали волю рукам. Приміщення було досить довге, і його проводжали, наче Христа, майже з кінця в кінець, стусанами, свистом та плювками. Спочатку його лише штовхали, але, бачачи, що він не дає здачі, його стали ляскати по щоках розкритою долонею або легко хльоскати шарфом, ніби глузуючи з нього. Схоже, його хотіли зберегти для Росендо, що, як і раніше, стояв, прихилившись спиною до стіни в самій глибині приміщення, нічого не кажучи й навіть

не зворухнувшись. Він лише раз у раз нервово затягувався сигаретою, ніби вже переживав ту сцену, яку ми мали незабаром побачити. Різник зрештою опинився перед ним, закривавлений, проте незворушний, ніби винесений до нього хвилями клинів і глузувань. Освистаний, побитий, обпльований, він заговорив лише тоді, коли опинився перед Росендо. Він подивився на нього, втер обличчя рукою і промовив такі слова:

— Я — Франсиско Реаль на прізвисько Різник. Я дозволив цим нікчемним недоноскам підняти на себе руку лише тому, що мені немає до них діла, бо я шукаю чоловіка. До мене дійшли чутки, що в цій глушині є справжній майстер битви на ножах, лютий, як чортяка, і що звуть його Птахолов. Я хочу з ним зустрітися, щоб він навчив мене, нікчему жалюгідного, яким має бути чоловік, наділений відвагою та честю.

Так він сказав, не відводячи погляду від Росендо. Тепер у його правій руці блищав великий ніж, який він, мабуть, досі ховав у рукаві. Ті, котрі штовхали його, тепер відступили назад, утворивши відкритий простір, і всі ми мовчки дивилися на цих двох. Навіть сліпий мулат, який цигикав на скрипці, обернув свою мармизу в той бік.

Тут я почув, що люди позад мене заворушились, і побачив, як у дверях з'явилися шестеро чи семеро чоловіків, які належали до почту Різника. Найстарший серед них, схожий на селянина, засмаглий, із посивілими вусами, вийшов уперед і, мабуть, приголомшений видовищем стількох жінок і яскравим світлом, шанобливо скинув капелюха. Інші насторожено пильнували, готові втрутитись, якщо гра буде нечистою.

А що тим часом відбувалося з Росендо, чому він не покаже цьому нахабі, де раки зимують? Він і далі мовчав, не підводячи погляду. Сигарету він уже чи то виплюнув, чи вона сама випала йому з рота. Зрештою він спромігся на кілька слів, але промовив їх так тихо, що ми, ті, хто стояв на протилежному боці салону, не почули нічого. Франсиско Реаль кидав йому виклик, а він у відповідь белькотів щось незрозуміле. І

тоді хлопчисько, з новоприбулих, почав свистіти. Луханера поглянула на нього з ненавистю і стала проштовхуватися крізь натовп хлопців і дівчат, утворюючи за собою широкий прохід. Так вона добулася до свого чоловіка, сунула руку йому за пазуху, дістала звідти оголений ніж і подала йому його з такими словами:

— Росендо, я вірю, що ти йому зараз покажеш.

Під самим дахом був отвір у вигляді видовженого вікна, що дивився на річку. Росендо взяв ніж обома руками й оглянув його таким поглядом, ніби не впізнавав. Зненацька він відхилився назад, і ніж вилетів назовні крізь отвір, потонувши у водах Мальдонадо. У мене мороз пішов поза шкірою.

— Мені огидно тебе потрошити, — сказав Різник і підняв руку, щоб урізати йому ляпас.

Але Луханера його зупинила. Вона обхопила його за шию, подивилася на нього своїми чаклунськими очима і гнівно промовила:

— Облиш цього боягуза, який намагався переконати нас, що він чоловік.

Франсиско Реаль на мить розгубився, а тоді обняв її, мовби навіки, і крикнув музикам, щоб вони заграли танго й мі-лонґу, а всім іншим наказав танцювати. Мілонґа охопила все приміщення, мов пожежа, з кінця в кінець. Реаль танцював старанно, але без особливого запалу, адже він її вже мав. Коли вони опинилися біля дверей, він крикнув:

— Розступіться, сеньйори, я відведу її спати.

Сказав, і вони вийшли, притулившись щокою до щоки, ніби сп'янівши від танго, ніби танго затуманило їм розум.

Я, певно, густо почервонів од сорому. Схопив першу-ліпшу дівулю, зробив із нею кілька кіл, а тоді покинув. Вигадав, що від тисняви й задухи мені стало зле, і попід стіною став пробиратися до виходу. Ніч була просто чудова — але для кого? На повороті вулиці стояв порожній фургон; дві гітари вмостилися на сидіння, мов християни. Мені стало сумно, що їх так покинули, ніби ми, люди, вже нездатні й на те, щоб узяти із собою свій інструмент. Я почав переконувати себе, що не такі ми вже й нікчеми. Я схопив гвоздику, яку раніш заклав собі за вухо, пожбурив її в калюжу і кілька хвилин дивився на неї, щоб ні про що не думати. Мені хотілось якомога швидше добутися до наступного дня, я хотів вирватися з цієї ночі. Тут я відчув, як хтось штовхнув мене ліктем, і це мені принесло майже полегкість. То був Росендо, який сам-один ішов геть із нашого селища.

— І завжди ти плутаєшся під ногами, вишкребку, — буркнув він мимохідь, чи то щоб полегшити собі душу, чи просто так.

Сказавши це, він пірнув у найгустішу темряву, подавшись у напрямку річки; я більше ніколи його не бачив.

Я залишився стояти, дивлячись на все те, з чого складалося моє життя: на небо, якому кінця не видно, на річку, яка дзюркотіла десь під моїми ногами, на сонного коня, на неви-мощену вуличку, на печі — і думав, що я теж, мабуть, лише бур'янина на цьому полі, яка виросла серед квітів, жаб і розкиданих повсюди кісток. Та й що могло вирости на цьому смітнику, крім нас, що вміємо лише горло дерти, а коли доходить до небезпеки, то відразу його стуляємо? А потім подумав, що ні, що чим більше по нас топчуться, тим хоробрішими нам треба бути. Ми — сміття? То чому ж тоді ми так п'янiємо від мілонґи, яка лунає в наших домах і з вітром приносить нам запах жимолості? Ніч була до болю чудовою. Зірок над головою стільки, що, коли на них дивишся, іде обертом голова, не збагнеш, які з них вище, а які — нижче. Я подумки переконував себе в тому, що все, що сталося, мене не стосується, але боягузтво Росендо і нестерпна зухвалість чужинця не давали мені спокою. Тому довготелесому навіть нашу найліпшу дівчину вдалося забрати собі на

ніч. Я думав про неї і про багатьох інших, а може, й про всіх, бо Луханера — це вам не жарт. Одному Богові відомо, куди вони подалися. Далеко вони не могли піти. Либонь, милуються десь поблизу, в якійсь канаві.

Коли я повернувся, всі знову танцювали, так мовби й не було нічого.

Намагаючись не привертати до себе уваги, я змішався з натовпом і побачив, що чимало з наших уже розійшлись, а хлопці, які прибули з Півночі, танцювали танго разом з тими, хто залишився. Не було ані штовханини, ані сутичок, усі намагались поводитися пристойно, хоч і не втрачали пильності. Музика ніби дрімала, дівчата, що танцювали з чужинцями, не розтуляли рота.

Я чекав дальших подій, але не того, що сталося.

Ми почули, як за дверима плаче жінка, а потім пролунав голос, який ми вже знали, але він був тихий, майже занадто тихий, ніби не належав нікому. Він промовив:

— Заходь, дівчино.

І тут пролунав іще один плач. І тоді голос повторив таким тоном, ніби почав утрачати терпець:

— Відчиняй двері, кажу тобі, відчиняй, суча дівко, відчиняй, курво!

Після цього двері відчинились, і ввійшла Луханера, сама-одна. Увійшла якась наполохана, ніби хтось її підганяв.

— її підганяє чиясь душа, — сказав Англієць.

— її підганяє мрець, друже, — відповів йому голос Різника. Обличчя в нього було, як у п'яного. Він увійшов — і ми

знову всі розступилися перед ним. Ступив кілька непевних кроків — високий і наче сліпий — і впав на землю, як підпиляний стовп. Один із хлопців, що приїхали з ним, перевернув його на спину і підклав йому під голову згорнуте пончо. При цьому він весь вимазався кров'ю. І тоді ми побачили велику рану у нього в грудях; кров запеклася й почорніла, а рожеві краї рани теж стали чорними, чого я відразу не помітив, бо він заткнув її шарфом. Щоб надати йому першу допомогу й зробити перев'язку, одна з наших дівчат принесла тростинову горілку й обпалені ганчірки. Поранений не був спроможний щось розповісти нам. Луханера дивилася на нього божевільним поглядом, руки в неї безпорадно обвисли. Всі запитували її очима, що сталося, і нарешті, вона здобулася на голос. Сказала, що коли вони вийшли з Різником, то відразу рушили в поле, і тут раптом підбігає якийсь незнайомець і викликає його на бій, а потім угороджує йому в груди ніж, і вона готова за-присягтися, що не знає, хто то був, але то був не Росендо. Але хто їй повірив?

Чоловік, що лежав біля наших ніг, помирав. Я подумав, що не затремтіла рука в того, хто його порішив. Проте вмираючий тримався стійко. Коли він упав, Хулія саме заварила чай мате й пустила чашу по колу, і коли чаша дійшла до мене, він був іще живий. "Накрийте мені обличчя", — тихо попросив він, коли відчув, що кінець зовсім близько. Проте гордість залишалася з ним до кінця, і він не хотів, щоб люди бачили, як його обличчя смикається в агонії. Хтось затулив його чорним капелюхом з високим наголовком, і він помер під тим капелюхом, навіть не застогнавши. Коли його груди перестали здійматися, обличчя йому відкрили. Воно мало стомлений вираз, властивий покійникам. Він був одним із найхоробріших чоловіків, яких можна було тоді зустріти в цих краях, від Ба-терії на Півночі до самого Півдня. Коли я побачив, що він помер і втратив дар мови, я перестав його ненавидіти.

— Живемо лише для того, щоб померти, — сказала одна жінка з гурту, а інша замислено промовила:

— Був такий гордий, а тепер годиться тільки для того, щоб мух годувати.

Тут чужинці пошепотілися між собою, і двоє в один голос вигукнули:

— Його вбила жінка!

Хтось крикнув Луханері просто в обличчя, що це вона, і всі її оточили. Я вмить забув, що пообіцяв собі стерегтись, і метнувся до неї зі швидкістю блискавки. Сам собі здивувався, побачивши у себе в руці невеличкий ніж. Відчув, що багато поглядів спрямовані на мене, якщо не всі. І тоді я з насмішкуватим притиском промовив:

— Та ви лишень подивіться на її руки! Чи ж вистачило б їй сили та духу, щоб угородити в людину ніж?

І додав тоном глибокого сумніву:

— Чи ж повірить хтось у таку байку, ніби небіжчик, котрий, як розповідають, був пострахом для всіх у своєму селищі, вирішив розпрощатися з життям та ще й у такий ганебний спосіб, у такій мертвій глушині, де ніколи нічого не відбувається, якщо хтось не приїде здалеку, аби нас розважити, а потім залишається, щоб йому заплювали обличчя?

Моє нахабство мало успіх — ніхто зі мною не сперечався.

Але тут ми почули цокіт кінських копит. Наближалася поліція. Хто більше, а хто менше, але кожен мав свою причину не вступати з нею в зайві розмови, тому вирішили, що буде найкраще викинути труп у річку. Ви, певно, пам'ятаєте про той отвір, який замінював вікно і крізь який полетів у воду кинджал Росендо. Тією ж таки дорогою відправили й чоловіка в чорному одязі. Його підняло багато рук, і ці ж таки руки звільнили його від усіх монет та папірців, які при ньому знайшлись, а

хтось навіть відтяв йому палець, щоб потім зняти з нього перстень. Ось так вони, сеньйоре, обчистили бідолашного покійника, після того як його порішив той, хто пока-

зав себе ще більшою мірою чоловіком, ніж він. Один кидок — і його прийняли бурхливі води річки, що бачили й не таке. Не знаю, чи встигли витягти з нього кишки, щоб тіло пішло на дно, бо я волів на нього не дивитися. Селянин із сивими вусами не відводив від мене погляду. Луханера скористалася метушнею, щоб утекти.

Коли до нас заглянули представники влади, ми знову танцювали, хоч і з меншим запалом. Сліпий скрипаль заграв хабанери, яких тепер не почуєш. Надворі вже почало розвиднятися. Стовпчики з ньяндубая самітно маячили на пагорбі, бо натягнутий між ними дріт не було видно у вранішніх сутінках.

Я спокійно пішов до свого ранчо, яке було за кілька квадр1 від того місця. Зненацька я побачив у вікні вогник, який відразу погас. Присягаюся, що коли я зрозумів, хто мене там чекає, то мало не зомлів. І тоді, Борхесе, я знову дістав короткий і гострий ніж, який мав звичай носити під лівою пахвою, в кишені камізельки, і знову пильно його оглянув, і був він наче новий, невинний і чистий, без жодної плями крові.

1 1 квадра = 463 метри.